

ÇEVRE, KÜLTÜR, SAĞLIK VE BARIŞ*

Dr. İBRAHİM BALCIOĞLU**

Çevre, sadece, teknik ve ekonomik boyutlu bir olay değildir. O, aynı zamanda sosyal yönü de bulunan toplumsal bir konudur.

Özellikle, Batı toplumlarında çevre problemlerinin büyük gelişme gösterdiğine tanık olmaktadır. Bunun sebebi; bu toplumlarda insanın sosyal ve ekonomik yönden dengesini kaybederek eşya ve olaylara bakış, ölçüsünü yitirmesidir. Bu durumun sonucu, ekonomik ve teknolojik problemlerin meydana gelmesidir.

Çevre problemleri, öncelikle insanın eğitimi ve kültürel yönünün tamamlanması ve dengeye getirilmesiyle önemli ölçüde çözümlenebilecektir. İnsanın tabiata tümü ile bakışı; insan-tabiat uzlaşmasına etki ederek, onun egoizmine tatmin etme uğruna, tabiatı sömürme noktasına getirmiştir.

Çevre problemlerinin şimdye kadar, büyük ölçüde mühendislerin ilgi alanı içinde kabul edilerek incelenmesi, çevre olayının daha çok "teknik bir problem" olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Çevre problemleri dediğimiz olayların "insan eliyle" meydana geldiğini söylemek zorundayız. Hemen herkesin çekinmeden katılacağı bu konu, ister istemez insan davranışlarının analizine bizi götürecektir. Davranış bilimlerinin bize öğrettiği husus, davranışların çeşitli manevi faktörlerinin altında şekillendiğidir.

Her kültür, toplum bireylerine aile ve diğer eğitim kurumları ile verildiğine göre, ortak bir hayat tarzı böylece şekillenmektedir. Toplumlar, hayatlarını sürdürmek üzere yaşadıkları sosyal çevrede gerçekleştirdikleri ekonomik ve teknik çalışmaları; bu çalışmaların boyut ve modellerini hep bu dünya görüşleri ve hayata bakışları ile orantılı bir şekilde belirlemişlerdir. İnsan, kendi toplumunun veya başka toplumların mensupları ile ilişkilerinde çeşitli davranışlar sergilemiştir.

Sosyal ve fiziki çevre arasında önemli bir bütünlük vardır. İnsan toplumunun hayatını incelediğimizde, yerleşim şekilleri, toprağı işleme ve mimari-sanat

eserleri gibi fizik çevre üzerindeki gelişmeler, hep insandaki sosyal ve manevi değerlerin dış hayata yansıyan yönleridir. Bu konuda Northrop şöyle der: "Dünya bir kaos değil, düzen ve kozmos içindedir. Tıpkı bir organizma gibi canlıdır. Ve aynı zamanda bir kanuna bağlıdır".

Çevre problemleri arasında yer alan hava kirliliği, sosyal faktörler dikkate alınmaksızın açıklanamaz. Çünkü kirliliğe yol açan en önemli sebep, teknolojik ve ekonomik programların uygulandığıdır. Ayrıca çeşitli ekonomik ve sosyal programların planlanmasında insan irade ve beklentileri ve niyetlerinin olayları farklı tarzda biçimlemesi problemlere etki etmektedir. Tabiat diye isimlendirilen yeryüzündeki sistem, belirli bir dönemden itibaren çağdaş insanca sorumsuzca kullanılmıştır. Çağdaş insan, tabiatı, kendisinden yararlandığı, ama kendisine ayrıca sorumlu da olduğu bir "eş" gibi değil, bir adi varlık gibi görmektedir. Teknolojik ilmi kültürümüz, tabiat üzerindeki sömürsünden ve egemenliğinden gurur duyar. Oysa ki, yeteneklerimizi endüstriyi yenmekte kullanmalı, rahatımız pahasına hayat tarzımız üzerine yeniden düşünmeliyiz.

Sanayileşmenin ilerlemesi ile insan çevre ilişkisi giderek önem kazanmıştır. Endüstrileşmenin yoğunlaştığı bölgelerde doğal kaynakların aşırı ve yanlış kullanılması, insan-çevre dengesini bozmaktadır. Bu durum, sanayileşmenin oransız büyümesinin önüne geçilmesi görüşlerinin ağırlık kazanmasına sebep olmuştur.

Gürültü, günümüzde, teknoloji çağında ferdi alanı tehdit eden, hatta bunu ortadan kaldıran unsurların başında gelmektedir. Bu sebeple de sıkıntı verici, nahoş hisler uyandırıcı bir stres etkeni olarak ele alınmalıdır. O halde, gürültü insanın gerek fiziki ve gerekse ruh sağlığı için bir "STRESÖR" ajandır.

Gürültü, beynimizi, yani psişik dengemizi etkilemektedir. Gürültü, beyin biyokimyasını etkilemekte mediyatör maddelerin beynin omurilik sıvısındaki seviyesinde ve beyin dokusundaki miktarlarını ve metabolizmalarını değiştirebilmektedir. Böylece de ruh sağlığımızı bozabilmektedir.

Hava ve çevre kirliliği, salgın hastalıklar gibi gü-

** İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı

*1. Uluslararası Avrasya Kongresinde tebliğ edilmiştir 4-9 Ağustos 1997- GİRESUN

rültü kirliliği önem kazanmaya başladı. İnsan beyni dışarıdan birtakım tembihler alarak gelişir ve sürdürür. Ancak, bu tembihlerin onda "haz duygusu" meydana getirecek cinsten tembihler olması gerekir.

Teknolojinin, televizyon ve radyo gibi araçları evimizin mahremiyetine soktuğunu unutmamak gerekir. Bütün bu çeşitli kaynaklar bir "Kültür Yağmuru" halinde ülkemizi hedef almıştır. Türkiye'de devlet eliyle gerçekleştirilen Tanzimat, Islahat, Cumhuriyet başlıklı kültür değişimleri ile bunların kurumlarında ve insanımız üzerinde meydana getirdiği etkiler gözönüne alınırsa, kültür hayatımızın tam bir "anaför" halinde olduğu görülür.

Her yıl 2 milyon insanımız kırdan, köyden kopuyor, şehirlerin çevresinde gecekonduların kalınlaştığını görüyoruz. Gecekondular, bünyesindeki çeşitli çatışmalarla tam bir buhran yumağıdır. Gecekonduda yaşayan insan "Çatışma Kültürü" temsilcisidir. Gecekondulaşma; kültür çatışması, yabancılaşma ve kültür buhranı şartlarını beraberinde geliştirir. Alt yapı yetersizliği, kültür kimliği sancısı, anarşi ve terörü doğuran şartlar gecekondular sayesinde gelişiyor.

Buna hızlı nüfus artışını ve işsizliği eklersek "Sosyal Buhranı" bütün unsurları ile görmek mümkündür. Nitekim sosyal buhran; değerler düzeninin alt üst olması, güvensizlik duygusunun yayılması, aileye topluma yabancılaşma gibi bütün sivrilikler ile kendisini gösteriyor. Alkol tüketiminin her yıl katlanarak artması, suçluluk oranlardaki yükselme, aileden devlete bütün kurumlardaki çözülme, bunun kesin ifadeleri olmaktadır.

Kültür, bir yaşama sitalidir. Kültür, bir milletin dinin sosyal kurumlarına ve yaşayışına aksetmiş şeklidir. Kültür, dil, tarih, müzik, din, mimari ile ifadesini bulan kimliktir. Bu kimliğin özellikle dil ağırlıklı olarak ifade edildiğini bilmekte sayısız faydalar vardır. Dilini kaybeden bir milletin diğer kültür özelliklerine sahip olabileceğini düşünmek mümkün değildir.

Seyahat imkanlarının artması, iletişimin yaygınlaşması ve özellikle televizyon gibi çok etkin bir gözlem iletişim aracının devreye girmesi bir kültür buluşmasına ve dünya genelinde ortak bir kültürün yaygınlaşmasına yol açtı.

Gelişmiş kültürler az gelişmiş toplumları etkilediği gibi otantik kültürler de gelişmiş kültürleri etkiler hale geldi.

Bugün Türkiye, tam bir gençlik krizi ile içiçe yaşamakta ve kriz ağırlaşarak devam etmektedir. Ne yazık ki gençliğimizi tanımıyoruz, içinde bulunduğu şartları görmemezlikten geliyoruz.

Gençliğimizin büyük bir bölümü gecekondular çocuğudur. Köyden kopmuş, şehre yerleşememiş; ne

köylü kalabilmiş, ne şehirli olabilmiş, hem köye, hem şehre düşman babaların, anaların çocuklarıdır. Bu gençler, fırtınalar, çileler, yokluklar içinde ezilmişliğin bütün acıları ile dövüşe dövüşe büyüyorlar.

Şehir çocukları her iki kesimden daha imkanlı olarak hayata başlıyorlar. Görgüleri, bilgileri, sosyal davranış olarak onları diğerlerinden daha rahat ve cesur yapıyor.

Köyden gelen gençler, toprağın oturmuşluğu içinde köküne kökenine bağlı, dengeli ve çoğu yoksul ama sağlam şartlarda yetişiyorlar. Çoğalan televizyon kanalları bu şartları çürütmekle meşguldür. Şehir çocukları da geldikleri ailenin kültür yapısı, iman hayatı ve iktisadi şartlarına göre kimlik kazanıyor ve meslek seçimi yapıyorlar. Bir kısım gençler kültür değişmelerine kapılıp kişilik yıkımını yaşıyor, bir kısmı ise faziletli bir hayat çizgisinde başarılı olmanın yollarını arıyorlar. İster gecekondular, ister kır, ister şehir kökenli olsun gençliğin büyük bir bölümü sanayide, ticarete, bürokraside, sendikacılıkta çok başarılı olmuşlardır. İhmal edilmeyecek sayıda genç ise sosyal uyumsuzluk ve buhran içindedir. Ne yazık ki bu buhranı düşünen yoktur. Cemiyetimizin, gençleri buhrandan çıkaracak ne teşkilatı ve ne de bu meseleleri düşünen kafaları dinlemek ihtiyacı vardır.

Toplumumuzun yaşamakta olduğu kültür buhranı aile kurumunu perişan etmiştir. Aileler, istisnalar hariç, adı birer şirket gibi menfaat bağı üzerindedir. Kadın, "Ben kimseye hesap vermem" hodgamlığı içerisinde başına buyruktur. Erkek, çocuklarına örnek olacak faziletli davranışlardan çok uzaktır. Kandillerin ruhaniyeti, Ramazanın bereketi, seher zikirlerinin sıcaklığı, helal haram, rızık, sabır, sükun iklimlerinin güzelliklerinden nasipsiz aile çatısı, gençlere ne zaman, nasıl ben bu evden kurtulurum, hesabını yaptırılmaktadır.

Günümüzün gençliği, en yakın dünün, kendi mukaddesleri uğruna çile çekenlerini, yıllarca hapis yatanlarını, ölenlerini, ipe gidenlerini, hürriyetini kazananların kimsesizliğini, içi yanarak görmektedir. Hele adı kocaman ünvanlarla söylenen, birtakım üstün insanların yanlışlıklarını öğrenmekte ve tiksinti duymaktadır.

Problemleri saymakla bitiremeyiz. Çevrenin değişmesi, bozulması kültürün yozlaşmasına, yapılıp bozulmasına yol açıyor. Kültürün bozulması insanın beden ve özellikle ruh yapısında değişimlere, bozulmalara sebep oluyor. İnsanın iç dünyasında barış bozuluyor, bu durum dış alemde bozuk ilişkilerin başlangıcı oluyor, kısaca iç ve dış dünya ile barış ortadan kalkıyor. Ruhî yönden bozuk insanlarla dolu cemiyetin de sağlığı bozuluyor, dinamiklerini kaybe-

der, kavgalı, problemlı kişiler hayata hakim olur. Atatürk'ün tavsiye ettiği "Yurtta Sulh, Dünyada Sulh" ilkesi tehlike altına girer.

Kısaca, Çevre, Kültür, Barış ve İnsan Ruh sağlığı birbirine sıkı sıkıya bağlı ve ayrılmaz bir bütün oluşturan hayatın değişmez gerçek ve dinamikleridir.

Çevre, sadece teknik ve ekonomik boyutlu bir olay değildir. O, aynı zamanda sosyal yönüde bulunan toplumsal bir konudur.

Çevre problemleri dediğimiz olayların "insan eliyle" meydana geldiğini söylemek zorundayız. Hemen herkesin katılacağı bu konu, ister istemez insan davranışlarının analizine bizi götürecektir. Davranış bilimlerinin bize öğrettiği husus, davranışların çeşitli manevi faktörlerin altında şekillendiğidir.

Gürültü, günümüzde, teknoloji çağında ferdi alanı tehdit eden hatta bunu ortadan kaldıran unsurların başında gelmektedir. Gürültü insanın gerek fiziki ve gerekse ruh sağlığı için bir "stresör" ajandır.

Kültür, bir yaşama stilidir. Kültür, bir milletin dinin sosyal kurumlarına ve yaşayışına aksetmiş şeklidir. Kültür, dil, tarih, musiki, din, mimari ile ifadesini bulan kimliktir. Bu kimliğin özellikle dil ağırlıklı olarak ifade edildiğini bilmekte sayısız faydalar var-

dır. İletişim imkanlarının artmış olması dünya genelinde ortak bir kültürün yaygınlaşmasına yol açmıştır.

Bugün Türkiye, tam bir gençlik krizi ile içiçe yaşamakta ve kriz ağırlaşarak devam etmektedir. Gençliğimizin büyük bir bölümü gecekondu çocuğudur. İhmal edilemeyecek sayıda genç ise sosyal uyumsuzluk ve buhran içindedir. Cemiyetimizin, gençleri buhrandan çıkaracak ne teşkilatı ne de bu meseleleri düşünen kafalarındanlemek ihtiyacı vardır.

Özetlersek: Çevre, kültür, barış ve insan sağlığı ve özellikle ruh sağlığı birbirine sıkı sıkıya bağlı ve ayrılmaz bir bütün oluşturan hayatın değişmez gerçekleri ve dinamikleridir.

KAYNAKLAR

Balcıoğlu, İbrahim, Gürültü ve Ruh Sağlığı, Türk devletleri Arasında 2. İlimi İşbirliği Konferansı, 26-29 Haziran 1993, Almatı, Kazakistan.

Şener Sami, Çevre Dengesinin Bozulmasında İnsan Faktörünün Rolü, Türk Devletleri Arasında 2. İlimi İşbirliği Konferansı, 26-29 Haziran 1993, Almatı, Kazakistan.

Şener Sami, Sosyal Değerler ve Çevre, İnsan ve Çevre Sempozyumu Tebliđi, 1992, İstanbul.